

“Dels meus pares mane jo”: estudi qualitatiu sobre violència filio-parental

ANDREA NAVARRO MAÑEZ

Educadora social

*Doctoranda en Ciències Socials a la Universitat de València

Rebut: 10 de gener de 2013 . Acceptat: 2 d'abril de 2014

RESUM

L'increment dels casos de violència filio-parental en els últims anys es veu reflectit en el nombre de denúncies segons dades proporcionades per organismes oficials i en els mitjans de comunicació, fruit de la curiositat que està suscitant en la societat.

El present estudi indaga en la influència dels diferents estils educatius parentals en l'origen i manteniment d'aquestes conductes violentes, a través d'entrevistes a professionals del camp social i grups de discussió amb mares/pares i fills/es.

PARAULES CLAU: violència, família multiproblemática, violència filio-parental, factors de risc, estils educatius parentals.

ABSTRACT

The increase in filio-parental violence over the last few years is reflected in the number of complaints regarding the data provided by government agencies and media, because of the increase in society's interest for this issue.

This study deals with the influence of different parental educational styles on the origin and continuity of these behaviours, through interviews with professionals from the social field and discussion groups with parents and children.

KEY WORDS: *violence, multi-problematic family, filio-parental violence, risk factors, parental educational styles.*

CORRESPONDÈNCIA

jomateixa_andrea@hotmail.com

INTRODUCCIÓ

La present recerca pretén acostar-nos a la realitat a la qual s'enfronten les famílies que pateixen maltractament per part dels seus fills, així com aprofundir en les seues circumstàncies particulars mitjançant l'anàlisi de les variables explicatives dels estils educatius parentals i les variables explicatives de la violència. Per a açò es realitzarà, en primer lloc, una anàlisi conceptual de la idea de violència filio-parental, amb la finalitat de conèixer i definir el fenomen que volem tractar. D'aquesta manera es parlarà dels factors de risc d'aquests nuclis familiars i els seus trets definitoris, com també dels estils educatius parentals amb la finalitat de saber com influeixen en l'educació dels seus/es fills/es i si açò afecta o no a l'acceptació de la violència com a model de relació amb els progenitors. Amb açò, no pretenem criminalitzar al menor ni culpabilitzar als pares. El que tractem és de responsabilitzar a tots dos en el desenvolupament d'aquestes conductes violentes, és a dir, tots dos tenen responsabilitats que han de complir per al correcte desenvolupament dels seus rols.

Assistim a un increment de casos de violència filio-parental. Segons dades proporcionades pel Consell General del Poder Judicial l'any 2011, al país s'interposen 19.893 denúncies davant els Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat per maltractaments en l'àmbit familiar (a mans de la parella o ex-parella, pare o mare, fills/es o altres parents). Dels quals, un total de 9.821 són dones. El nombre de denúncies pel mateix concepte presentades per homes descendeix a 6.849.¹

Segons dades de l'INE (2012) un total de 3.003 pares i mares van ser víctimes de la violència exercida pels seus fills/as en el si familiar dels quals 903 són homes i 2.100 dones. Les comunitats que registren major nombre de pares i mares víctimes són Andalusia (740), País Valencià (745) i Catalunya (742).

Una dada a destacar és que aquestes xifres fan referència únicament a aquells casos que han sigut objecte d'actuació judicial, i que per tant són més greus, però no es reflecteixen els casos més lleus de violència filio-parental en les dades oficials. També és important reflectir que aquestes dades fan referència als progenitors però no inclouen els casos en els que les figures paternes substitutories han sigut agredides. És a dir, aquells casos en els que els progenitors no estan presents i sol ser un membre de la família extensa (avis, oncles...) o un educador/a qui exerceix el rol parental.

En els mitjans de comunicació, es reflecteix ja el fenomen de la violència filio-parental, açò significa un augment de curiositat que pot ser a causa de diversos factors. Un exemple d'açò, és el programa "Hermano mayor" emès en Cuatro² des d'abril de 2009. Pedro García Aguado, conviu amb joves amb greus problemes de conducta i amb les seues famílies, i després d'un període d'observació comença la intervenció ajudant als joves a desprendre's de la seua ràbia a través de l'exercici físic i l'esport, posteriorment per a trencar el seu bloqueig emocional, tenen diverses sessions amb la psicòloga Sonia Cervantes i per a finalitzar es dona suport als pares amb la finalitat de que recuperen el seu rol parental i restablisquen la comunicació a casa.

Aquest tipus de maltractament intrafamiliar es fa necessari estudiar-lo a més, perquè existeix la necessitat de realitzar desenvolupaments teòrics que permeten conèixer les dinàmiques familiars a través de les quals té lloc aquest tipus de violència.

Al fer un repàs dels estudis i la bibliografia existent sobre violència filio-parental, observem que es tracta d'un fenomen que sorgeix especialment a partir de 2003. Aquest problema emergeix davant l'opinió pública com si es tractara d'un fenomen nou i tant els professionals com la societat en general comencen a parar atenció. Açò queda re-

¹ Dades extretes de la Memòria del Consell General del Poder Judicial (2011).

² <http://www.cuatro.com/hermano-mayor/>

flectit en les memòries judicials d'aquests anys en les quals s'arreplega un notable augment de les denúncies de pares agredits pels seus fills.

La Memòria de la Fiscalia de Catalunya 2013³, parla d'una disminució notable de la delinqüència en matèria de menors a Barcelona i Lleida, mentre que a Girona i Tarragona no s'aprecien canvis destacables. Cal destacar que no existeixen dades oficials per a Barcelona a causa que no ha pogut gestionar-se el llibre de control de mesures cautelars electrònic, tampoc existeixen per a Girona pel fet que no hi ha hagut cap incidència rellevant. En el cas de Lleida es van incoar 601 expedients en 2011 i 534 en 2012. A Tarragona els expedients incoats van ser 581 en 2012 i 477 en 2011, sent en la seua majoria per casos de violència familiar.

La Memòria de la Fiscalia del País Valencià 2013⁴ ens mostra el contrari al cas anterior, és a dir, existeix un augment d'expedients incoats a menors en 2013. En 2010 es van incoar 4016 expedients, en 2011 van ser 4039 (un augment del 0,57%) i l'any 2012 el nombre d'expedients ascendeix a 4303 (augment del 6,58%). És important destacar que únicament ens ofereixen dades d'expedients de reforma.

En la Memòria de la Fiscalia del País Basc⁵, si es distingeixen els delictes de violència en l'àmbit familiar duts a terme per menors. En 2012 van ser 243 els assumptes relatius a violència filio-parental, mentre que en 2011, van ser 116. Les mesures aplicades van ser convivència en grup educatiu

amb activitats terapèutiques i/o educatives complementàries per a preparar al menor per a la seua tornada al domicili familiar. Al no existir un recurs específic per a aquests casos es recorre a pisos d'autonomia o centres de reforma no dedicats a mesures d'internament tancat.

Un altre factor que ha afavorit la visibilitat de la violència filio-parental és l'emergència d'un nou perfil de violència, exercida per fills/es que no presentaven prèviament problemes, les agressions dels quals no estan relacionades amb patologies greus, abús de tòxics o retard mental greu, és a dir, no es realitzen en un estat de disminució de la consciència produït per una intoxicació, un trastorn del curs o contingut del pensament o una síndrome orgànica i que són els responsables d'aquest increment de les denúncies judicials. Aquest nou model de violència filio-parental està escassament estudiat (Pereira Tercero i Bertino Menna, 2005; Urria, 2006; Pereira, 2007; García de Galdeano i González, 2007; Ibabe, Jaureguizar i Díaz, 2007; González, 2008; Sánchez, 2008; González-Álvarez; Chicano, 2010; Gesteira, Fernández-Arias i García-Vera, 2010; Garrido, 2011; Aroca i Alba, 2012).

El buscador "Google academic" ofereix dels tòpics «violència de gènere» (174.000), «maltractament infantil (26.800), i «violència filio-parental» (48), açò ens dóna una idea de l'interès que està suscitant aquesta qüestió entre els investigadors de les ciències socials.

La majoria de la literatura publicada prové de països amb tradició anglosaxona a causa de la seua llarga tradició d'estudi de la violència infantil, juvenil i la delinqüència en general (Austràlia, Nova Zelanda, Canadà, EUA) encara que també hi ha estudis europeus, sobretot a França. Pereira (2006) indica que existeix una abundant bibliografia en japonès sobre la qüestió. Stewart, Jackson, Manis, Wilkes i Llines (2005) recullen que aquest fenomen ja va ser estudiat anys enrere (Harbin i Madden, 1979; Sears, Maccoby i Levin, 1957), fent referència a la "síndrome dels

3 http://www.fiscal.es/Fiscal%20C3%ADas-Territoriales/Catalu%C3%B1a.html?c=FT_Comunidad_FA&cid=1242053310912&pageid=1242053310259&pagename=PFiscal%20FFT_Comunidad_FA%20FFGE_comunidadAutonoma&vest=1242053310259

4 http://www.fiscal.es/Fiscal%20C3%ADas-Territoriales/Comunitat-Valenciana.html?c=FT_Comunidad_FA&cid=1242053658545&pageid=1242053310265&pagename=PFiscal%20FFT_Comunidad_FA%20FFGE_comunidadAutonoma&vest=1242053310265

5 http://www.fiscal.es/Fiscal%20C3%ADas-Territoriales/Pa%C3%ADs-Vasco.html?c=FT_Comunidad_FA&cid=1242053311234&pageid=1242053310301&pagename=PFiscal%20FFT_Comunidad_FA%20FFGE_comunidadAutonoma&vest=1242053310301

progenitors maltractats", com un subtipus de la violència familiar.

El present estudi se centrarà en la violència que exerceixen els menors en el si familiar, més específicament cap als seus progenitors. Aquest tipus de violència s'ha definit per diferents autors com a violència ascendent o violència filio-parental.

Pereira Tercero i Bertino Menna (2005: 3) defineixen la violència filio-parental com: "*El conjunt de conductes reiterades d'agressions físiques (colps, espentes, llançar objectes), verbals (insults repetits, amenaces) o no verbals (gestos amenaçadors, ruptura d'objectes benivolguts), dirigides als pares o als adults que ocupen el seu lloc*". Utilitzarem el terme de violència filio-parental, per a referir-nos a un subtipus de violència familiar exercida per fills/es cap als seus progenitors o figures paternes que els substitueixen (tutors legals/educadors), caracteritzat per conjunt de conductes violentes físiques o psicològiques reiterades destinades a aconseguir la submissió dels pares/mares i exercir el control dintre de la família. Aquest tipus de violència és progressiva, és a dir, comença amb colps, insults... i no es deté ni tan sols quan s'aconsegueix la submissió dels progenitors. Per tant, exclourem amenaces, crits, insults, espentes, la ruptura conscient d'objectes estimats per la víctima, sempre que no siga de forma reiterada perquè si els incloem quan són episodis aïllats o fets puntuals, cabrien totes les famílies normalitzades. Exclourem també, la violència per part de menors amb necessitats especials i amb trastorns mentals, ja que existeix una inimitabilitat envers aquests menors, a més, no podem afirmar que la violència filio-parental estiga motivada per problemes mentals dels menors. Tampoc inclourem en aquest estudi els episodis de violència bidireccional, és a dir, aquells casos en els quals els menors agredeixen amb la finalitat de protegir-se a si mateixos.

Seguint a Pereira Tercero i Bertino Menna (2005) són diversos els factors que influeixen en l'origen i manteniment d'aquestes con-

ductes violentes. Aquests factors són: socials, educatius, individuals i familiars. Prestarem especial atenció als factors educatius parentals. Aquests són cinc: Autoritari, Permissiu, Negligent, Democràtic i Sobreprotector. L'estil educatiu autoritari genera famílies en les quals les agressions són utilitzades per a resoldre els conflictes. L'autoritat no es negocia i s'exerceix de manera rígida i inflexible. Apareix ací la violència filio-parental com a defensa o protecció, o també vinculada a psicopatologia (Pereira Tercero i Bertino Menna, 2005: 8). L'estil educatiu permissiu amb la seua consegüent falta de respecte a l'autoritat està a la base d'aquest complex problema. Aquest és un estil educatiu en el qual no s'estableixen normes clares, ni hi ha un exercici consistent de l'autoritat. Un tercer estil educatiu és el negligent, en el qual els pares abdiquen del seu rol. Els fills utilitzen la violència com un intent d'imposar-se o, per contra, de rebutjar el rol en el qual sel's hi situa. En l'estil educatiu democràtic, els pares controlen equilibradament als fills segons l'edat i maduresa cognitiva alhora que els ofereixen més afecte i suport incondicional. I finalment, l'estil educatiu sobreprotector es caracteritza per un excessiu control per part dels pares, no deixen als fills desenvolupar-se, en definitiva els sobreprotegeixen. La violència filio-parental es vincula a estils educatius permissius i negligents, per la inconsistència dels pares a l'hora d'establir límits o fixar normes i per no estar ben definits els rols parentals.

Per a entendre la dinàmica relacional en aquestes famílies, és necessari que la violència familiar s'entenga com el resultat de la interacció entre els diferents membres de la família i que els rols de víctima i agressor són intercanviables. La contínua interacció entre els participants en la relació, en un intercanvi comunicacional que no té principi ni fi i es condiciona mútuament. Si aconseguim conèixer les interaccions familiars entorn de la conducta violenta, podrem desxifrar-la i trobar-li un sentit, la qual cosa ens permetrà cercar alternatives de solució. El manteni-

ment de la conducta violenta es basa en els beneficis secundaris que s'obtenen de la seua utilització. Qualsevol comportament agressiu en el si de la família cerca incrementar el poder i la dominació. En el cas de la violència filio-parental, aquesta cerca no solament es relaciona amb el control, sinó també amb la consecució d'objectius: arribar a casa a l'hora que es desitge, obtenir més diners per a les despeses, poder decidir què i quan es menja, en definitiva, una total llibertat d'acció.

Quasi totes les famílies afectades neguen la serietat de l'agressió dels seus/es fills/es (minimització) i desenvolupen regles que condueixen al manteniment del secret perquè els pares tenen la sensació d'haver fracassat en la seua labor parental, senten vergonya i necessiten preservar la seua pròpia imatge. Els pares arriben a tolerar nivells alts d'agressivitat abans de prendre mesures. Segons Romero Blasco (2005) consten períodes perllongats de violència en la llar de dos anys i sis mesos o més en el 12,1% dels casos abans que s'interpose la denúncia.

Com a conseqüència de l'esmentat, quan aquests casos arriben a Serveis Socials o a Justícia, les relacions familiars estan molt deteriorades i la situació s'ha agreujat. Per això, el professional haurem de tenir en compte que la primera necessitat dels pares és sentir-se escoltats, recollits i se'ls ha de transmetre que no són els únics que passen per aquesta situació i que és possible cercar solució al problema. Com a professionals, hem d'indagar en les causes que els han portat a aquesta situació sense que se senten jutjats, amb la finalitat d'entendre el model relacional de la família i poder dissenyar un protocol d'intervenció el més adequat i específic possible.

"Independentment del resultat que les estadístiques llancen a cada moment, la veritat és que està àmpliament estesa en els països europeus la percepció que s'està produint un increment de la delinqüència juvenil i que els delictes que

cometen els joves són cada vegada de major gravetat. Davant aquesta situació, els ciutadans demanden mecanismes de control més eficaços, la qual cosa està portant en molts països a un enduriment de les seues legislacions de menors" (Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu, 2006). Aquest increment s'explica en part per la inclusió en el Codi penal de noves tipologies delictives que fins ara no eren sancionades de manera tan evident.

La Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors no arrellegava cap prevenció específica respecte a la violència filio-parental. No obstant això, la Llei Orgànica 8/2006, contempla aquest fenomen delictiu, en incloure en el catàleg de mesures aplicables la prohibició al menor infractor d'aproximar-se o comunicar-se amb la víctima o amb aquells familiars o altres persones que determine el jutge. Aquesta mesura és semblant a la contemplada en el Codi Penal per als supòsits de violència de gènere o violència domèstica. Les mesures aplicades pels jutjats de menors són majoritàriament llibertat vigilada (21,6%), internament en centre (19,8%) i mediació-reparació (18,1%) (Romero Blasco, 2005: 140-143).

Els professionals coincideixen en destacar la importància d'una intervenció específica amb aquestes famílies (Pereira Tercero i Bertino Menna, 2005), intervenció que ha de ser multidimensional i multidisciplinar, des de salut mental, l'àmbit jurídic, serveis socials i l'escola.

OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

1. Conèixer els estils educatius parentals amb la finalitat de saber si existeix alguna influència sobre el comportament dels fills/es.
2. Analitzar la percepció que tenen de la violència pares i mares, i fills i filles.

METODOLOGIA DE LA INVESTIGACIÓ

El mètode

Hem de conèixer i aprendre a mirar la realitat per a poder actuar sobre ella i canviar-la. Com indica Eisner (1998), no sembla possible conèixer una realitat si ens distanciem d'ella. Per això, en aquesta recerca es pretén explicar una veritat donant sentit i veu al col·lectiu que pretenc estudiar sense restringir a teories que fan oblidar als individus, no fent-los participants de la seua pròpia història.

La metodologia escollida per al present estudi és qualitativa, donat que volem acostarnos al coneixement d'una realitat social a través de les entrevistes en profunditat i els grups de discussió, treballant amb dades i informació provinent de les experiències subjectives, és a dir, des de la perspectiva emic o dels actors.

Aquesta perspectiva, dóna sentit a la significativitat dels discursos i el sentit per a l'actor, és a dir, es centra en els significats interns del que està dient el subjecte (que diu, com ho diu i perquè ho diu així). Dóna major presència a "la veu" del nadiu o subjecte del grup investigat, per açò, exigeix una gran implicació comprensiva. Segons Delgado i Gutiérrez (2007: 150) *"és un esforç per a la comprensió de les accions dels subjectes". Mirar des del punt de vista del subjecte del grup investigat implica posar-se "les seues ulleres" o, dit amb altres paraules, "consisteix a investigar i analitzar els seus mitjans de comunicació simbòlica"* (Delgado i Gutiérrez, 2007: 152).

Báez i Pérez de Tudela (2007: 24) expliquen que *"la recerca amb aquesta metodologia es fa convenient quan es desitja conèixer les raons per les quals els individus actuen de la forma en què ho fan, tant en lo quotidià, com quan un succés irromp de forma tal que pugua donar lloc a canvis en la percepció que tenen de les coses"*. Partim de la convicció que la realitat social és complexa i només és possible conèixer els significats atribuïts pels individus.

El mètode qualitatiu en aquest estudi és més adequat per a conèixer, estudiar i analitzar la problemàtica social de la violència filio-parental per diversos motius.

En primer lloc, ens interessa explorar la naturalesa d'aquestes famílies, com es relacionen, com influeixen els estils educatius en els fills perquè arriben a ser violents amb els seus pares. No pretenem dimensionar magnituds, ni esbrinar quin nombre de xiquets/es agredeix als seus pares/mares, la seua edat, sexe... més aviat cerquem un perquè, un com. El nostre interès és comprendre el fenomen, no quantificar-ho, per a poder desenvolupar posteriorment plans d'intervenció, etc.

El nostre estudi és qualitatiu perquè pretén estudiar el procés de canvi de la violència intrafamiliar i determinar l'abast del que està ocorrent. No es tracta d'explicar TOT sobre la violència filio-parental, sinó de seleccionar i fixar-nos en el que ens interessa.

Tenir un sentit de lo significatiu, justificant allò del que s'ha informat i descobrir el significat que els fets tenen per a els qui ho experimenten. Aspirem a comprendre-entendre l'estructura complexa del sistema de relacions que conformen el fenomen de la violència filio-parental. Per a açò, prendrem com a punt de partida les observacions que es faran en les entrevistes en profunditat i en els grups de discussió, que es duran a terme amb la finalitat de construir una interpretació del fenomen.

Tècniques de Recollida d'Informació

El disseny metodològic i instruments utilitzats per a la recollida d'informació són les entrevistes en profunditat i els grups de discussió.

Realitzarem entrevistes a diferents professionals amb l'objectiu de que ens expliquen les particularitats dels casos que porten ells. Açò ens ajudaria a conèixer quins són els factors de risc que influeixen en l'origen i manteniment d'aquestes conductes violentes i com hauríem d'enfocar la nostra intervenció com a professionals per a abordar

el fenomen de la violència filie-parental de la manera més eficaç possible. Va resultar convenient entrevistar a diferents perfils professionals perquè no estiguera sesgada la investigació. Els professionals que vam entrevistar, van ser: psicòloga i coordinadora de serveis socials de l'Ajuntament de Lliria, educador social del centre de dia "Amics" Lliria i treballador social de "Treballs a la comunitat" de l'Ajuntament de València.

En la nostra recerca realitzarem grups de discussió amb pares i grups de discussió amb menors amb la finalitat d'esbrinar que percepció tenien de la violència.

Per a la formació dels grups de discussió, realitzarem en primer lloc la selecció de participants segons les característiques de la nostra recerca i el tipus d'informació preteníem arrebregar. A continuació, vam procedir a la captació dels participants, mitjançant correu electrònic o telèfon, després es va fer una visita personal amb la finalitat de concretar el dia i l'hora en la qual tindria lloc la reunió i el tema tractaríem en la mateixa. El lloc de reunió va ser l'aula del Centre de dia amics de Lliria. Els grups de discussió van ser els següents: N1 Pares i mares els fills de les quals acudeixen al centre de dia "Amics" de Lliria i N2 Xiquets i adolescents que acudeixen al centre de dia "Amics" de Lliria.

N1 Grup discussió amb Pares/Mares

Subjecte	Sexe	Edat	Nivell de violència
S1	M	30	Verbal, Física i Psicològica
S2	H	32	Verbal
S3	M	60	Verbal i Psicològica
S4	H	29	Verbal
S5	M	27	Verbal, Física i Psicològica
S6	H	62	Verbal i Psicològica
S7	M	28	Verbal i Psicològica

N2 Grup discussió amb Fills/es

Subjecte	Sexe	Edat	Nivell de violència
N1	H	6	Verbal i Física
N2	M	9	Verbal i Psicològica
N3	H	10	Verbal, Física i Psicològica
N4	H	9	Verbal, Física i Psicològica
N5	H	12	Verbal
N6	H	10	Verbal, Física i Psicològica
N7	H	12	Verbal, Física i Psicològica

Als participants en els grups de discussió se'ls va convidar per a explicar i analitzar les relacions familiars i què entenien ells com a violència de manera general, amb la finalitat d'evitar una prèvia racionalització dels discursos, amb açò es pretenia que per ells mateixos parlaren de la violència exercida en el si familiar i feren referència al que ells estaven vivint i com l'estaven vivint. També preteníem esbrinar que és per a ells violència i si la legitimaven o no.

En el grup de discussió dels pares, es va preguntar també per les estratègies educatives utilitzades per ells amb la finalitat d'arribar a la conclusió de quins són els estils educatius parentals utilitzats i com influeixen en la conducta dels seus fills. Es va crear una dinàmica poc directiva, per a arribar a una segona part una mica més guiada en la qual se'ls preguntarien opinions, valoracions i representacions del que és per a ells la violència.

Convé assenyalar que els grups de discussió van requerir d'entrevistes prèvies amb els pares de caràcter informatiu.

ANÀLISI DELS RESULTATS

Entrevistes en profunditat

Es van realitzar un total de tres entrevistes a professionals de l'àrea d'intervenció social i a continuació presentem els resultats obtinguts en les mateixes.

Pel que fa als factors de risc que influeixen en l'origen i manteniment de la violència filio-parental els professionals coincideixen que són les escasses habilitats parentals a l'hora d'educar als fills, la pèrdua d'autoritat per part dels pares, el no establiment de normes i límits clars en la família i no tenir habilitats per a gestionar les situacions de conflicte, el que determina que aquesta violència tinga lloc. Solament un d'ells fa al·lusió al consum de substàncies que alteren la consciència, la història de vida familiar o la inclinació segura.

El perfil dels menors no queda ben establert per cap dels tres, no hi ha un perfil clar de menors agressius amb els seus pares. Quan parlem del perfil de la família, sembla més fàcil establir-ho. Dos dels professionals afirmen que responen a famílies desestructurades majoritàriament, encara que no té perquè ser així i solament un estableix dos perfils de família en els quals puga donar-se. El primer perfil associat a una dolenta conjugalitat i el segon, a una dolenta parentalitat. Tots coincideixen que les relacions familiars estan deteriorades i que els membres de les família no ocupen el lloc que els correspon.

Quant a l'estil educatiu parental utilitzat en les famílies en les quals existeix violència per part dels fills, apareix un consens per part dels professionals en què es tracta d'un estil educacional permissiu en el qual no hi ha un clar establiment de normes i límits. Solament un d'ells esmenta que puga donar-se violència filio-parental en família els pares de la qual utilitzen un estil educatiu autoritari.

Tots coincideixen que la violència filio-parental és un problema que va en augment i la causa d'açò, és la externalització del problema per part dels pares, és a dir, les famílies deleguen la responsabilitat a l'hora d'educar als fills en l'escola, els serveis socials, i la societat en general.

Els professionals estan d'acord en què la solució a aquest problema passa per l'empoderament de les famílies, açò és, la recuperació del rol parental i l'autoritat per part dels pares i proposen un major augment en els recursos socials, com són tallers per a mares on es treballa la inclinació fins i tot abans de nàixer el bebè i pautes educatives, programes d'ajuda a les famílies amb dificultats com poden ser els SEAFI's (Servei Especialitzat d'Atenció a la Família i la Infància) i programes preventius i reeducatius per a menors infractors centrats en la resolució de conflictes i la gestió de les emocions. En definitiva, polítiques socials vertaderes.

Grups de discussió

S'han realitzat dos grups de discussió, un amb pares (N1) i un altre amb fills (N2), a

continuació presentem els resultats obtinguts en els mateixos.

En el grup de discussió amb pares (N1), es van tractar temes com l'estructura familiar actual, els estils educatius parentals i la violència familiar encara que no es va aprofundir molt en aquest tema.

Quan se'ls pregunta als pares i mares assistents al grup de discussió, Què és el més difícil de ser pare/mare? Tots semblen estar d'acord que el més difícil és educar als fills:

"S1: uff... ¿lo más difícil que hay? (silencio) educarlos, es muy difícil (silencio). Bueno! Mmm... a ver... mmmm.... si los entiendes, esta mm a ver, sabes por donde tienes que llevarlos no? Pero... es difícil. Para mí, es un poquitín difícil".

"S2: Por ejemplo... por ejemplo no. En mi caso, la educación".

Partint que el més difícil de ser pares era educar als fills els preguntem que és per a ells educar i ens van explicar que per a ells significava que els seus fills no faltaren al respecte als altres i que tingueren uns límits fixats, ells ho cridaven disciplina:

"S2: Hombre, la palabra educar para mí es... ¿Disciplina para él, no? Eh... una disciplina, no? (...) Pues que no falte el respeto a los adultos, ni a los pequeños. ¿Me entiendes? Es lo único que yo quiero".

Tots els pares intenten educar millor que els van educar a ells, mitjançant modelatge han après dels estils de criança que van rebre ells dels seus pares i intenten millorar algunes coses per a poder oferir-los una millor educació als seus fills. Els estils educatius parentals han canviat amb els anys. Abans s'educava a través de la por i es té la percepció que abans els xiquets eren més respectuosos amb els seus majors:

"S3: Pero también teníamos nosotros mucho más respeto y... sabíamos por donde teníamos que... (...) Pues sí, teníamos miedo. Teníamos miedo pero íbamos mejor que ahora, ahora... hacen los niños lo que quieren".

"S4: La verdad es que yo en comparación con los de hoy en día... yo era mucho más bueno la verdad, para mi manera de pensar. Yo tantas trastás no he hecho a mi padre, nunca, jamás en la vida".

"S5: Por que teníamos miedo (rie)".

En analitzar els diferents discursos observem, en quant als estils educatius parentals, que els pares són més autoritaris i castiguen més. Les mares són més permissives, més laxes i castiguen menys i quan ho fan retiren abans el càstig.

"S2: No, no. El mio lo cumple. ¡Hombre!"

"S6: Con los castigos hay que ser un poquito severo".

"S4: A ver pero yo lo llevo bastante bien porque es que con los castigos soy más recto que ella..."

"S3: El tuyo al menos cumple el castigo, la mía yo la castigo en el cuarto o..."

"S1: Pues yo es al revés. Yo enseguida se lo levanto (...) Y luego a los cinco minutos ya estoy "vaaa toma el ordenador... va... juega un poquito" (silencio) y ese es el error que hago yo (en voz baja)".

"S5: Pues yo enseguida se lo quito y él no, ¿ves? Él si que sigue ahí y yo no, y enseguida voy y... (se rie)"

Un altre dels problemes als que han de fer front els pares i les mares és que no hi ha consens en la parella a l'hora d'educar als fills.

"S1: Mira... ayer mismo discutí con, con mi pareja porque me dice "ye, el ordenador guárdalo o si no lo tiro por la ventana" "no te preocupes, no te preocupes que lo guardaré!. Y estamos allí... en, en casa y..." "aiii déjame el ordenador que, déjame el ordenador papá, déjame el ordenador!" tiiiiin".

"S7: Sino yo digo una cosa y mi padre dice otra y hemos dicho, algo falla".

Tres pares assistents (dos homes i una dona) verbalitzen obertament durant la discussió que van ser maltractats pels seus pares en la infància.

"S6: Nosotros, éramos seis y hacia uno... el mayor y el pequeño estaban siempre sentaos a mi lao y siempre nos poniamos aparte. Pos por al medio día por ejemplo nos poniamos a comer, poniamos en medio un melong y comiamos todos. El melong eso, e uno u otro tenía que entrenar to los día y cobravamo todos, los seis. Osea que no... darle un tortazo no, no era un tortazo aquello era un... (...) Cobravan tos".

"S4: Mi padre era muy severo, mucho pero muy muy severo (...) Mi padre era uff... pero mucho más duro y vamos... educación a mi padre le tenía segurísimo. Pero más que respeto le tenía miedo. Era miedo más que respeto, na' más que con la mirada ya te sobraba (...) Eso es mentira por que al final pues eso, te acostumbrabas a los palos y te da igual".

"S5: A mi man educao' así y para mí no es nada de eso".

La història de vida dels pares és un factor de risc que influeix en l'ús de la violència com a estil relacional amb els fills. No obstant això, aquests pares perceben la violència com un problema, com un estil educatiu inadequat encara que no són conscients de la gravetat de la mateixa, açò pot ser a causa que és el que ells van viure en la seua infància i per tant normalitzen aquest ús de la violència encara que no els sembla una estratègia adequada per a educar.

"S5: Por que a mi, me insulta, antes me daba así pum! Me lanzaba las cosas (...) Sí, me decía de to".

"S2: Congian el cinto... y... con el cinto... pues... antiguamente se creían que estaban respetaos con el palo... cogia y palo y a orquillas. ¿A ti te parece que vas a ir a correazos con el niño? ¡Por favor...!".

Com deien els professionals entrevistats, com a treballadors de la intervenció social hem d'empoderar a les famílies, donar-los als pares autoritat, col·locar-los en el lloc que els correspon i mereixen, donat que ells/ no es perceben com vàlids.

"S2: Si no empiezo yo eh? Que no sé nada (...) ¿Si? Yo no sé si lo estoy haciendo bien o mal, eh? No lo sé".

"S1: Que va no, que poquito a poco intentaremos osea que, que nos salga medio bien (...) Pero... es difícil. Para mí, es un poquitín difícil".

"S6: Nosotros no tenemos estudios, porque antes no... no podiamos y nosotros no sabemos ná. Sabemos por encima un poquito y ya está (...) No podemos ayudarla en nada".

Després d'haver realitzat el grup de discussió amb pares i mares i sota el seu consentiment vam procedir a realitzar el grup de discussió amb fills (N2) en el qual vam poder parlar de les relacions familiars i que era per a ells la violència. Vam poder extraure els següents resultats.

En preguntar quina relació tenia amb els seus pares i com es comportaven amb ells, tots/es responien de manera satisfactòria, encara que conforme anava avançant la conversa sorgeixen discursos que denotaven que no era del tot així i la poca comunicació amb els pares i les mares.

"N1: Bien...".

"N2: Jo me porte bé".

"N3: Me llevo mal con mi cuarto (...) estoy casi todo el día allí".

"N4: Bien, con los papás bien y con mi play".

"N5: Me llevo bien pero a veces podemos discutir (...) Na... que a veces no hago las cosas... o algo... (...) me enfado, tio pero no lo... no le digo nada a mis padres.

Observem que és més respectada la figura paterna que la materna, açò pot ser a causa de que les mares són més permissives i els porta a una falta d'autoritat. És un tema del que els incomoda parlar, no se senten a gust perquè saben que no ho fan correctament:

"N6: Yo... regulín regulán (...) con mi padre me porto bien, con mi madre a veces... grito un poco pero... (...) Jo xille, jo xille. Y ya está, solo chillo".

"N7: Bien (...) y con la mami un poquito... pero con el papá mejor (...) Con la mamá discutía pero con el papá no".

"N3: A mi si mi madre me quiere castigar no le hago caso".

Seguint amb la relació que tenen amb tots dos progenitors els preguntem amb qui discuteixen més amb el pare o amb la mare i la gran majoria diu que amb la mare. Açò també s'entén donat que sol ser la mare qui passa major part del temps amb els fills i sol ser la que s'ocupa de la seua educació en la majoria dels casos:

"N1: Con la mamita"

"N5: Con con mi... ¡Bueno!, con mi padre.

"N6: ¡Yo igual!, yo con los dos igual... bueno, respeto un poco más a mi padre (ríe).

Ens expliquen que no tenen la mateixa relació amb els iguals o amics que amb els pares, cosa que és normal tenint en compte que els rols que exerceix cadascun és diferent, però açò no implica que normalitzen les faltes de respecte amb els seus iguals que para ells estan justificades perquè són "col·legues":

"N5: No somos así, una cosa es en casa. No vamos a ser igual con nuestros padres (...) Aquí estamos con niños y otra cosa es faltarle el respeto a tus padres".

Per a ells parlar de violència, és parlar de violència física, no contemplen com a violència la violència psicològica, els insults o els crits. Solament dos d'ells consideren que els insults és violència. Les xiques tenen més clar que és la violència que els xics i consideren més greu la violència cap als xiquets que cap als adults perquè un adult en cas de ser agredit podria defensar-se i un xiquet estaria indefens:

"N3: Violencia, violencia... es pegar. Solo pegar, lo otro es maltrato psicológico (...) Insultar y todas esas cosas que no sea pegar... etc. sería... acoso psicológico (...) ¡ai! Maltrato psicológico".

"N6: ¿Violencia? Pues pegar... insultar... ¡No, insultar no! Y ya está, pegar".

"N1: Insultar no es violencia, chillar no, insultar no y pegar si".

"N2: Chillar si y insultar también".

"N4: Pegar es violencia y insultar según la palabra".

"N5: Bueno, violencia no... es una falta de respeto (...) Bueno, violencia también puede haber violencia psicológica (...) Hombre... si es un pequeño... a un niño... sí que es violencia, pero a un mayor... no se le debe gritar, sería... signo de... de violencia no sé, pero de falta de respeto sí (...) y pegar, si hombre claro, insultar si pero chillar no".

Quan els preguntem per situacions en les quals han utilitzat la violència, dient-los que s'han equivocat que no és una cosa que facen normalment però que aqueix dia "se'ls ha anat de les mans" se senten incòmodes i no ens ho volen explicar:

"N5: Si, pero no lo voy a contar".

"N6: Yo, pero no lo quiero contar".

Després d'analitzar els grups de discussió per separat, procedim a realitzar una anàlisi global dels mateixos.

Els resultats trobats en els grups de discussió ens mostren que tant pares com a fills a priori estan d'acord en què tenen bona relació entre ells, encara que la realitat no és tan idíl·lica com ells expliquen i açò queda reflectit en els discursos a mesura que va avançant la conversa.

Els estils educatius més utilitzats són els permissius i són les mares les que més ho usen. És per açò que els pares diuen ser més rectes i els fills verbalitzen que respecten més als pares i discuteixen més amb les seues mares.

D'altra banda, la violència és rebutjada com a model relacional a casa, encara que tant pares com a fills l'han utilitzat alguna vegada per a imposar respecte a través de crits. Queda de manifest que ni pares ni fills tenen clar que és violència i que no, i construeixen el terme de diferent manera. Per als pares violència a més d'agressions físiques, que és del que més es parla, inclou crits, amenaces o insults. En canvi, els fills parlen de violèn-

cia com a agressions físiques solament i no reconeixen la violència psicològica com a violència, sinó com una falta de respecte.

En cap dels dos grups hi ha comoditat en parlar de la violència en el si familiar. Açò ens mostra el fet que la violència domèstica és un tema tabú del que no es parla i encara menys de violència filio-parental perquè suposaria la tirania dels fills i el fracàs dels pares en la seua labor parental.

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

La present investigació ha sigut motivada per l'interès de conèixer el fenomen de la violència filio-parental a través del coneixement dels estils educatius parentals i l'anàlisi de la percepció que tenen de la violència pares i fills.

Podem afirmar que existeix certa influència entre els estils educatius parentals i les conductes violentes dels fills i que, pares i fills tenen una percepció diferent del que és la violència, a causa que construeixen el terme de violència de diferent manera.

En el nostre estudi la major part de les famílies que han participat són nuclis familiars reconstituïts, els fills moltes dels quals vegades estan dividits entre els seus progenitors perquè no hi ha bona relació entre ells i els fan triar entre un o un altre.

Tenint en compte els resultats obtinguts i com a conclusions de la recerca presentada, podem dir que el fenomen de la violència filio-parental va en augment en els pròxims anys a causa que cada vegada més els pares utilitzen estils educatius permissius i externalitzen el problema cap a institucions com pugen ser l'escola o serveis socials, culpabilitzen a agents externs a la família de la seua mala gestió de la parentalitat i mentre no hi haja reconeixement del problema no hi haurà motivació al canvi.

Les experiències vitals o històries de vida familiars influeixen en l'acceptació o no de la

violència i a la seua normalització. És a dir, si els pares han sigut maltractats en la seua infància és més probable que legitimen la violència i la empren com a model educatiu. No obstant açò, els estils educatius autoritaris han quedat desnonats en l'actualitat, els pares no creuen que la violència siga la millor forma d'educar, encara que desgraciadament encara hi ha pares que els utilitzen, però són minoria. La violència filio-parental es vincula amb estils educatius permissius, per la inconsistència dels pares a l'hora d'establir uns límits.

Els professionals coincideixen a assenyalar que els estils educatius parentals són un factor rellevant en el desenvolupament de la violència filio-parental i que la nostra intervenció ha d'anar enfocada a l'apoderament de les famílies. No consideren que la intervenció amb aquests menors haja de ser específica, sinó més aviat que hauria d'englobar-se en un perfil més ampli de "família multiproblemática". El fet de que els professionals no coneguen programes per a intervenir en aquests casos, mostra una necessitat de desenvolupar major nombre de programes per a abordar aquest fenomen i informar als professionals de l'existència dels mateixos.

Entendre la família com un sistema complex de relacions on intervien infinitat de factors tant externs com a interns a ella, sembla ser el camí per a l'abordatge de la violència filio-parental, mitjançant l'empoderament de la parentalitat i la reestructuració familiar.

Per a finalitzar m'agradaria proposar futures línies de investigació que podrien ser útils per a l'abordatge d'aquest complex problema. Algunes possibles recerques podrien ser: El aplego segur com a prevenció de les conductes violentes dels fills cap als pares; Programes de prevenció eficaços per a l'abordatge de la violència filio-parental; L'escola com a agent socializador i prevenció de la violència; Influència dels tòpics i mites en la família en abordar el problema de la violència filio-parental; Com empoderar a les famílies; Com influeix la història de vida

familiar dels pares en l'origen de la violència filio-parental; Mesures educatives reals per als menors agressors; Disseny de polítiques de protecció social en els casos de violència filio-parental per a l'Estat de Benestar; Prevalença i incidència de la violència filio-parental al nostre país ; Perquè són les mares les més agredides?

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

AROCA, C y ALBA, J. L. (2012): *Características de las familias que sufren violencia filio-parental. Un estudio de revisión*. *Infancia, Derechos y Educación*. Educatio Siglo XXI Vo. 30, nº 2. Ver en: <http://revistas.um.es/educatio/article/view/160801> (última consulta 22-3-2013).

BÁEZ y PÉREZ DE TUDELA, J. (2007): *Investigación cualitativa*. Ed. ESIC. Madrid.

CHICANO, D. (2010): Violencia filio-parental: estudio de casos. Seafi Ayuntamiento de Valencia-SERCOVAL. Ver en: http://www.congresofapmi.es/imagenes/auxiliar/Actas_PO_51_violencia_DChicanoppt.pdf (última consulta 30-10-2012).

DELGADO, J.M. y GUTIÉRREZ J. (2007): *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Ed. Síntesis.

ELLIOT, W. E. (1998): *El ojo ilustrado. Indagación cualitativa y mejora de la práctica educativa*. Barcelona: Ed. Paidós. 15-58.

GARCÍA DE GALDEANO, P. y GONZÁLEZ, M. (2007): *Madres agredidas por sus hijos/as. Guía de recomendaciones prácticas para profesionales*. Diputación Foral de Bizkaia.

GARRIDO, V. (2011): *Prevención de la violencia filio-parental: El modelo de Cantabria*. Colección de documentos técnicos. Gobierno de Cantabria: Consejería de Sanidad y Asuntos Sociales. Ver en: <http://www.serviciosocialescantabria.org/uploads/documentos%20e%20informes/PREVENCIÓN%20DE%20LA%20VIOLENCIA%20FILIO-PARENTAL.%20EL%20MODELO%20CANTABRIA.pdf> (última consulta 3-04-2013).

GONZÁLEZ, M.; GESTEIRA, C.; FERNÁNDEZ, I. y GARCÍA, M.P. (2010): "Adolescentes que agreden a sus padres. Un análisis descriptivo de los menores agresores". *Psicopatología Clínica Legal y Forense*, 10: 37-53. Ver en: <http://www.masterforense.com/pdf/2010/2010art3.pdf> (última consulta 31-10-2012).

GONZÁLEZ, L. (2008): Programa de intervención por maltrato familiar ascendente. Agencia de la Comunidad de Madrid para la reeducación y reinserción del menor infractor. Ver en: <http://altea-europa.org/documentos/Programa-intervencion-maltrato.pdf> (última consulta 11-09-2013).

IBABE, I.; JAUREGUIZAR, J. y DÍAZ, O. (2007). *Violencia filio-parental: Conductas violentas de jóvenes hacia sus padres*. Vitoria-Gasteiz: Servicio central de publicaciones del Gobierno Vasco.

INE (2013). Base de datos sociedad, seguridad y justicia.

Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores. BOE núm. 11, de 13/1/2000

Ley Orgánica 8/2006, de 4 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores. BOE núm. 290, de 5/12/2006.

Memoria Consejo General del Poder Judicial (2011).

Memoria de la Fiscalía de Cataluña (2013).

Memoria de la Fiscalía del País Vasco (2013).

Memoria de la Fiscalía del País Valencià (2013).

PEREIRA, R. (2007): *Un nuevo modelo de violencia juvenil intrafamiliar: violencia filio-parental*. II Jornadas de medio abierto de Justicia Juvenil. Barcelona. Publicado por Generalitat de Cataluña.

ROMERO, F. et al. (2005): *La violencia de los jóvenes en la familia. Una aproximación a los*

menores denunciados por sus padres. Centre d'estudis jurídics i formació especialitzada de la Generalitat de Catalunya.

SÁNCHEZ, J. (2008): *Análisis y puesta en práctica en un centro de menores de un programa de intervención con familias y menores que maltratan a sus padres*. Tesis doctoral adscrita a la Facultat de Psicologia de la Universitat de València. Surgam: Revista digital de Orientación Pedagógica, 507. Ver en: <http://www.surgam.org/articulos/507/02.%20Análisis%20y%20puesta%20en%20práctica%20en%20un%20Centro%20de%20Menores%20de%20un%20programa%20de%20intervención%20con%20familias%20y%20menores%20que%20maltratan%20a%20sus%20padres.pdf> (última consulta 9-09-2013).

URRA, J. (2006): *El pequeño dictador. Cuando los padres son las víctimas. Del niño consentido al adolescente agresivo*. Madrid: Ed. Esfera de libros.